

Γιατί ένα τέτοιο Συμπόσιο WHY SUCH A SYMPOSIUM olympias.uoi.gr/32635 & [doi:heal.uoi.12442](https://doi.org/10.12442/heal.uoi.12442)
Ο δρόμος ως το Συμπόσιο TOWARDS THE SYMPOSIUM olympias.uoi.gr/32632 & [doi:heal.uoi.12439](https://doi.org/10.12439/heal.uoi.12439)
Πρόγραμμα PROGPA olympias.uoi.gr/32633 & [doi:heal.uoi.12440](https://doi.org/10.12440/heal.uoi.12440)
Ομιλίες (121 βίντεο) ORAL PRESENTATIONS (121 videos) <https://www.youtube.com/@1-706/videos>
ΠΡΑΚΤΙΚΑ PROCEEDINGS olympias.uoi.gr/32634 & [doi:heal.uoi.12441](https://doi.org/10.12441/heal.uoi.12441)
Απολογισμός: Ήμουν κι εγώ εκεί! REPORT: I WAS THERE! olympias.uoi.gr/33342 & [doi:heal.uoi.13058](https://doi.org/10.13058/heal.uoi.13058)
Παρόν άρθρο THIS PAPER olympias.uoi.gr/33176 & [doi:heal.uoi.12932](https://doi.org/10.12932/heal.uoi.12932). EN Summary follows

Νεανικοί θάνατοι από ναρκωτικά: Μια αρχετυπική προσέγγιση¹

Μάριος Μαρσέλος²

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Σχολή Επιστημών Υγείας, Τμήμα Ιατρικής

Περίληψη

Οι θάνατοι από τη χρήση ψυχοτρόπων ουσιών αφορούν πολύ συχνά νέους ανθρώπους και υποδηλώνουν κάποια συγκεκριμένη ρισκοκίνδυνη συμπεριφορά. Η «νεανική παρορμητικότητα» και η «αγήφηση προφανών κινδύνων» είναι ευκόλως αναγνωρίσιμα στοιχεία σε αυτά τα περιστατικά. Ωστόσο, σε μία δεύτερη ανάγνωση, θα μπορούσαμε να διακρίνουμε αρχετυπικά πρότυπα συμπεριφοράς, τα οποία χάνονται στην αχλύ της Ιστορίας του Ανθρώπου. Σύμφωνα με αυτήν την προσέγγιση, η Ελληνική Μυθολογία περιέχει πολλούς θανάτους νέων ανθρώπων, οι οποίοι αξίζει να αναφερθούν και να αναλυθούν. Αρκεί να θυμηθούμε τους μύθους του Νάρκισσου και του Ίκαρου, για να κατανοήσουμε τα πολλαπλά πρόσωπα των νεανικών θανάτων και να αναζητήσουμε τις αναλογίες τους με τη συμπεριφορά των σύγχρονων νέων.

Λέξεις κλειδιά: ναρκωτικά, αρχετυπικά πρότυπα συμπεριφοράς, μυθολογία, νεανικοί θάνατοι, ευθανασία, δυσθανασία, πότε πρέπει να πεθαίνουμε, ΠΠΠ, γιατί πρέπει να πεθαίνουμε, ΓΠΠ.

¹ 28-4-2017 16:00-17:30 Συνεδρία: Π5 Γονέων πρότερον. Ομιλία 3η: [YouTube=UmQPQpVbi5Y](https://www.youtube.com/watch?v=UmQPQpVbi5Y) 15:08. Άρθρο: υποβολή 20-5-2022· αποδοχή 21-5-2022· κρίση από ομότεχνους (peer review) όχι.

Αν οι σύνδεσμοι στην κορυφή αυτής της σελίδας δεν λειτουργούν: > ΠΡΑΚΤΙΚΑ: σελίδα 21: υποσημείωση 6.

Πώς να αναφέρετε αυτό το άρθρο: Μαρσέλος Μ. «Νεανικοί θάνατοι από ναρκωτικά: Μια αρχετυπική προσέγγιση». Στο: «Πότε Πρέπει να Πεθαίνουμε; (ΠΠΠ). Πρακτικά 1ου Διεπιστημονικού Συμποσίου, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, 28-30 Απριλίου 2017. ISBN 978-960-233-288-7». Εκδόσεις Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, αποθετήριο Ολυμπιάς, 7 Απριλίου 2024. Άρθρο Π53: σς 9. <https://olympias.lib.uoi.gr/jspui/handle/123456789/33176> & <http://dx.doi.org/10.26268/heal.uoi.12932>.

² Ομότιμος Καθηγητής Φαρμακολογίας. Σπούδασε Ιατρική (Αθήνα 1965-71). Μεταπτυχιακό: Φαρμακολογία (Φινλανδία 1972-76). Μετεκπαιδεύσεις: Αμερική (1986), Γαλλία (1990). Τακτικός καθηγητής Γενικής Φαρμακολογίας (Ιωάννινα 1979)· αφυπηρέτησε 2015. Αντιπρύτανης 1983-85, Αντιπρόεδρος Ιατρικής Σχολής 1995-97, Διευθυντής Τομέα επανειλημμένα, συχνές μετακινήσεις σε Εθνικό Οργανισμό Φαρμάκων (Αθήνα) και Ευρωπαϊκό Οργανισμό Φαρμάκων (Λονδίνο). Ιδρυτικό μέλος Ελληνικής Εταιρείας Φαρμακολογίας (Πρόεδρος 15 χρόνια). Μέλος ΔΣ Διεθνούς Εταιρείας Φαρμακολογίας. Συνεργασία χωρών Ευρώπης, ιδιαίτερα Βαλκανίων. Οι επιδημιολογικές του μελέτες για τη χρήση ναρκωτικών ουσιών από μαθητές Λυκείου αποτελούν σημείο αναφοράς (έγιναν σε πρώιμο στάδιο, επεσήμαναν πολύ νωρίς τις πραγματικές διαστάσεις ενός σημαντικού κοινωνικού προβλήματος). Επιστημονικό-ερευνητικό έργο: μηχανισμοί μεταβολισμού και τοξικότητας φαρμάκων. Δεκάδες εργασίες έγιναν στα Ιωάννινα και δημοσιεύτηκαν στο εξωτερικό. <https://biblionet.gr/προσωπο/?personid=24678>. mmarselos@uoi.gr.

Archetypal approach to the overdose deaths of young drug addicts³

Marios Marselos⁴

Medical Faculty, School of Health Sciences, University of Ioannina, Ioannina, Greece

Summary

Deaths occurring as a consequence of drug abuse very often concern young people and they denote a risky and marginal behavior. Usually, the cases of overdose toxicity are related with "youthful impulsiveness" and "defiance of obvious risks". However, apart from this typical and rather superficial approach, a closer examination may reveal archetypal behavior patterns, which are lost in the haze of Human History. According to this approach, Greek Mythology describes many deaths of young people, which deserve a further analysis. When we recall the myths of Narcissus, Icarus, or Hippolytus, it is easier to perceive the multiple faces of archetypal youth deaths. In an epidemiological study with adolescents, we had the opportunity to depict fine hues of attitudes, among those youngsters who were prone to experiment with psychoactive substances. They described their relations with their father as "very bad" or even as "non-existent". This type of personality clearly points towards the behavioral pattern of Icarus, a young figure ready to experience an endless flight in the sky, ignoring the common sense represented by the example of his father.

Keywords: *drug addiction, archetypal behavioral pattern, mythology, deaths of youngsters, euthanasia, dysthanassia, when should we die, WnSWD, why should we die, WySWD.*

Εισαγωγή

Η χρήση ναρκωτικών αφορά όλες τις ηλικίες και όλες τις κοινωνικές τάξεις, και μάλιστα τα τελευταία χρόνια τείνει να πάρει σχεδόν χαρακτήρα πανδημίας, όπως προκύπτει από τις συχνές συλλήψεις εμπόρων, αλλά και από τους συχνούς θανάτους χρηστών. Το νέο στοιχείο στην ιστορία της χρήσης ναρκωτικών είναι η μεγάλη ποικιλία, τόσο των προσφερόμενων χημικών προϊόντων, όσο και των τρόπων λήψης. Έτσι, ενώ η παραδοσιακή χρήση μεθυστικών και ευφραντικών ουσιών φυτικής προέλευσης γινόταν σχεδόν πάντοτε μέσα στο πλαίσιο κάποιας ελεγχόμενης ομαδικής τελετουργίας, η σύγχρονη χρήση απομακρύνεται από τα καθιερωμένα, φθάνοντας ακόμη και στα όρια του επικίνδυνου πειραματισμού με νέες άγνωστες χημικές συνθέσεις. Τα στοιχεία αυτά αφορούν κυρίως τα άτομα εκείνα που έλκονται από τη χρήση ψυχοτρόπων ουσιών και κυνηγούν τις «έντονες εμπειρίες».^[1]

Αν κρίνουμε από τη μέση ηλικία όσων πεθαίνουν από ναρκωτικά, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι η ριψοκίνδυνη χρήση ψυχοτρόπων ουσιών αφορά συνήθως νεαρά άτομα. Παράλληλα, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η «χρήση» είναι διαφορετική από την «κατάχρηση» ή την «αυτοκαταστροφική χρήση», που σημαίνουν τρεις διαφορετικές βαθμίδες επικινδυνότητας, χωρίς κάποια υποχρεωτική αλληλοδιαδοχή.

³ 28 Apr 2017 16:00-17:30 Session: *P5 Prior to one's parents*. **Speech 3:** [YouTube=UmQPpVbi5Y](https://www.youtube.com/watch?v=UmQPpVbi5Y) 15:08.
Paper: submitted 20 May 2022; accepted 21 May 2022; no peer reviewed.

If the **links** at the top of the first page do not work: > Top of the 1st page: PROCEEDINGS: page 22: footnote 10.

Cite this article: Marselos M. «Archetypal approach to the overdose deaths of young drug addicts». In: «*When Should We Die? (WnSWD). Proceedings of the 1st Interdisciplinary Symposium. University of Ioannina, Greece, April 28-30, 2017. ISBN 978-960-233-288-7*». University of Ioannina Publications, Olympias repository. April 7, 2024. Paper P53: ps 9. <https://olympias.lib.uoi.gr/jspui/handle/123456789/33176> & <http://dx.doi.org/10.26268/heal.uoi.12932>.

⁴ MD (Athens, Greece), PhD (Kuopio, Finland). Emeritus Professor of Pharmacology. mmarselos@uoi.gr.

Δηλαδή, από τους πολλούς νέους που δοκιμάζουν μία ψυχοτρόπο ουσία, είναι λίγοι εκείνοι που θα μεταπέσουν στην υπερβολική χρήση και ελάχιστοι εκείνοι που θα οδηγηθούν στον θάνατο από κατάχρηση. Η στάση των εφήβων απέναντι στην πρόκληση των ναρκωτικών, όπως και η ακραία ή μη συμπεριφορά που θα υιοθετήσουν κατά τη χρήση τους, εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, συχνά απροκαθόριστους.^[1-4]

Είναι παρατηρημένο, ότι ορισμένες ριψοκίνδυνες πρακτικές επαναλαμβάνονται σε όλες τις χώρες και σε όλες τις εποχές, αποκτώντας οικουμενικό και διαχρονικό χαρακτήρα. Με αυτή την προσέγγιση, είναι δυνατόν να καταγραφούν ορισμένοι «τύποι θανάτων», που δεν πιστοποιούν μόνον το γεγονός του θανάτου αυτού καθ'εαυτού, αλλά και την όλη διεργασία της πορείας προς το μοιραίο τέλος. Η μυθολογία πολλών λαών, λειτουργώντας ίσως ως πολιτιστικός φορέας μιας συλλογικής ονειρικής σκέψης^[5] και χρησιμοποιώντας κώδικες αρχέγονων συμβόλων^[6], περιγράφει συχνά ορισμένους νεανικούς θανάτους, οι οποίοι πέρα από το συγκεκριμένο περιεχόμενο της πλοκής του μύθου εκφράζουν και την κυριαρχούσα φιλοσοφική στάση της αντίστοιχης εποχής απέναντι στη ζωή και τον θάνατο. Δηλαδή, ο μύθος λειτουργεί ως συμπυκνωμένο σύμβολο της λαϊκής εμπειρίας, επειδή δεν ενδιαφέρεται τόσο για τις λεπτομέρειες του συγκεκριμένου συμβάντος, όσο για τη συμπεριφορά του ήρωα ή για την αντιμετώπιση του θανάτου από τους οικείους του νεκρού. Αρκεί να αναφερθούν τα ονόματα Ίκαρος, Ιππόλυτος ή Νάρκισσος, για να αντιληφθούμε τις ποικίλες προσεγγίσεις της ελληνικής μυθολογίας στο θέμα του θανάτου νεαρών ανδρών. Με αφετηρία αυτή την σκέψη, στο άρθρο που ακολουθεί επιχειρείται μία συσχέτιση ανάμεσα στους σημερινούς νεανικούς θανάτους από ναρκωτικά και ορισμένους αρχετυπικούς θανάτους της ελληνικής μυθολογίας.

Οι θάνατοι από ναρκωτικά

Η επικινδυνότητα των φαρμάκων. Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία, στη χώρα μας αυξάνονται συνεχώς τα θύματα από «υπερβολική δόση» ναρκωτικών, κυρίως ηρωίνης. Στα τέλη της δεκαετίας του '80, οι ετήσιοι θάνατοι από ηρωίνη ήταν λιγότεροι από 50, ενώ το 2015 ήταν περισσότεροι από 150. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η τάση αύξησης έχει παρόμοια εικόνα τριπλασιασμού.^[7] Στους αριθμούς αυτούς δεν συνυπολογίζεται σημαντικός αριθμός δηλητηριάσεων από νόμιμα ψυχοτρόπα φάρμακα, ή τα τροχαία «ατυχήματα» που συμβαίνουν σε άτομα που βρίσκονται υπό την επήρεια τέτοιων φαρμάκων. Τα εισαγωγικά στη λέξη «ατυχήματα» χρησιμοποιούνται για να θυμίσουν τη διαπίστωση ότι πολλά από αυτά τα περιστατικά είναι αποτέλεσμα κάποιας οριακής συμπεριφοράς συνειδητής ή ασυνείδητης ατυχηματοθηρίας.

Υπάρχουν δύο διαφορετικά επίπεδα αναζήτησης της ατυχηματοθηρικής εμπειρίας: α) η εκλογή ενός συγκεκριμένου φαρμάκου, και β) η επιλογή του τρόπου με τον οποίο το φάρμακο αυτό θα χρησιμοποιηθεί.

Στα αναφερόμενα ως «ναρκωτικά φάρμακα», συγκαταλέγονται τουλάχιστον τέσσερις διαφορετικές κατηγορίες ουσιών, με συγκεκριμένες και διαφορετικές μεταξύ τους ιδιότητες.^[8] Τα κλασικά «ναρκωτικά» είναι τα οπιούχα (δηλαδή, τα παράγωγα του οπίου: μορφίνη, κωδεΐνη, ηρωίνη), που διακρίνονται για την ικανότητά τους να δημιουργούν πολύ ισχυρή εξάρτηση. Η δράση αυτών των φαρμάκων είναι ευφορική, με έντονο το στοιχείο της αγχόλυσης, που προκύπτει μέσα από μία υπερβατική κατάσταση του Εγώ (αποστασιοποίηση), κατά την οποία διατηρείται ικανοποιητικό επίπεδο συνείδησης. Η δράση των οπιούχων είναι σταθερή και καταλυτική, με την προϋπόθεση ότι προσφέρεται στον οργανισμό επαρκής ποσότητα του φαρμάκου, σε συσχέτισμό με τη σταδιακή ανάπτυξη αντοχής που επιβάλλει τη σταδιακή αύξηση των δόσεων. Τα φάρμακα αυτά κρατούν τα σκήπτρα της επικινδυνότητας, με αιχμή του δόρατος την ηρωίνη.

Η δεύτερη μεγάλη κατηγορία είναι τα κατασταλτικά φάρμακα (οινοπνευμα, αγχολυτικά, υπνωτικά), που σε μικρές δόσεις δημιουργούν αίσθημα χαλάρωσης και αυτοπεποίθησης, ενώ σε μεγάλες δόσεις οδηγούν σε βαθύ ύπνο. Κίνητρο για τη χρήση τους είναι συνήθως η ιδιότητα της κεντρικής καταστολής, που χαρακτηρίζει άλλωστε ολόκληρη αυτή την ομάδα. Ακόμη και κάποια τυχόν δυσάρεστα συναισθήματα θα εξουδετερωθούν τελικώς μέσα στη «νάρκωση» της συνείδησης. Τα φάρμακα αυτά μπορεί να προκαλέσουν χρόνια τοξικότητα, αλλά οι θάνατοι από υπερβολική δόση είναι μάλλον σπάνιοι.

Στην τρίτη κατηγορία ανήκουν τα ψυχοδιεγερτικά φάρμακα (αμφεταμίνες, κοκαΐνη), που προκαλούν έντονη κεντρική διέγερση και διαθέτουν ισχυρές εξαρτησιογόνες ιδιότητες. Ιδιαίτερα δημοφιλής στους νέους είναι η κοκαΐνη, η οποία λαμβάνεται με ποικίλους τρόπους (από το στόμα, από τη μύτη, με κάπνισμα και με ένεση). Όπως και με την ηρωίνη, το αποτέλεσμα εξαρτάται πολύ από την οδό χορήγησης. Η ενδοφλέβια ένεση είναι εξαιρετικά επικίνδυνη για τη ζωή.

Τέλος, στην τέταρτη κατηγορία ανήκουν τα ψευδαισθησιογόνα, η κάνναβη και μία μεγάλη ποικιλία διαφόρων άλλων φαρμακευτικών ουσιών, που διαφέρουν μεταξύ τους από άποψη χημικών και φαρμακολογικών ιδιοτήτων. Στην Ελλάδα, τα ψευδαισθησιογόνα του τύπου του LSD δεν απέκτησαν ποτέ πολλούς οπαδούς, ούτε καν την δεκαετία του '70, όταν ήταν ακόμη της μόδας στο εξωτερικό. Αντίθετα, η χρήση της κάνναβης ήταν γνωστή από παλιά, και είχε μάλιστα συνδεθεί με συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες. Σήμερα η κάνναβη έχει μεταβάλλει επιδημιολογική εικόνα, δεδομένου ότι η χρήση της δεν έχει πλέον ένα συγκεκριμένο περιθωριακό χώρο αναφοράς.^[9,10] Ωστόσο, η κάνναβη και τα άλλα φάρμακα αυτής της κατηγορίας έχουν περιορισμένη οξεία τοξικότητα και δεν έχουν συσχετιστεί με θανάτους, παρά μόνο με περιπτώσεις τροχαίων ή άλλων ατυχημάτων.

Η επικινδυνότητα της συμπεριφοράς. Από την παραπάνω σύντομη παρουσίαση των ομάδων των ναρκωτικών, προκύπτει ότι όλες αυτές οι ουσίες εξασφαλίζουν τη «φαρμακευτική φυγή», όταν και εάν κάτι τέτοιο είναι επιθυμητό. Άλλωστε, τα ναρκωτικά είναι εξ ορισμού «ουσίες που μεταβάλλουν την ποιότητα του συναισθήματος και το επίπεδο της συνείδησης».^[8] Οι αρχικές πειραματικές δοκιμές χαρακτηρίζονται από την αγωνιώδη αναμονή του άγνωστου ακόμη φαρμακολογικού αποτελέσματος. Δηλαδή οποιοδήποτε από τα ναρκωτικά μπορεί να καλύψει κάποια τυχόν ατυχηματοθηρική επιθυμία για ριψοκίνδυνη χρήση. Με την πάροδο του χρόνου, όμως, η επιθυμία αυτή ενδέχεται να αναζητηθεί σε σαφώς περισσότερες επικίνδυνες ουσίες, και μάλιστα με την ακραία πρακτική της ενδοφλέβιας χρήσης.

Με μια ανθρωποκεντρική θεώρηση της χρήσης ναρκωτικών ουσιών, η οποία ξεκινάει από τη διαπίστωση της ύπαρξης ενδιαφέροντος και επιθυμίας του υποκειμένου (άνθρωπος) για το αντικείμενο (φάρμακο), οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι μπορεί να παρατηρηθεί πράγματι μια κλιμάκωση της χρήσης, από σχετικά ακίνδυνη σε άκρως επικίνδυνη. Ωστόσο, είναι σαφές ότι οι φαρμακολογικές ιδιότητες και η οδός χορήγησης της ουσίας δεν προκαθορίζουν την ανθρώπινη συμπεριφορά και δεν μπορούν να λειτουργήσουν ως αίτιο της κλιμάκωσης, η οποία εξαρτάται από υποκειμενικά και μόνον κίνητρα.

Η νεαρή ηλικία αποτελεί ουσιαστική προϋπόθεση για την κλιμάκωση. Αντιθέτως, τα κάπως προχωρημένης ηλικίας άτομα δείχνουν ορισμένα στοιχεία αυτοελεγχόμενης χρήσης, γεγονός που αντανακλάται στην επιλογή των ναρκωτικών. Χωρίς να λείπουν και στις μεγάλες ηλικίες οι κίνδυνοι από την κατάχρηση, είναι σαφής και ευδιάκριτη η ποιοτική διαφορά ανάμεσα στον θάνατο ενός ηλικιωμένου αλκοολικού και ενός νεαρού ηρωϊνομανή. Στην πρώτη περίπτωση, ο αλκοολικός αντιλαμβάνεται τη φυσική φθορά του οργανισμού του, αλλά αδιαφορεί ή και υποσυνείδητα την επιδιώκει. Στη δεύτερη περίπτωση, ο θάνατος του ηρωϊνομανούς μπορεί να είναι η ύστατη έκφραση της αναζήτησης της ακραίας ηδονής, κυρίως μέσα από την περιφρόνηση του κινδύνου. Στον χρόνιο πότη, λειτουργεί αποκλειστικά το ένστικτο του θανάτου, ενώ στον ηρωϊνομανή ο έρωτας της ζωής - μιας ζωής όμως που να ανταποκρίνεται στις δικές του προσδοκίες, για την πραγμάτωση της οποίας δεν διστάζει να ριψοκινδυνεύσει, παίζοντας ακόμη και με το θάνατο.

Οι περισσότεροι ειδικοί συμφωνούν ότι ορισμένα στοιχεία προσωπικότητας και συμπεριφοράς απαντούν με μεγαλύτερη συχνότητα στα άτομα που ρέπουν προς τη χρήση ουσιών, αλλά δεν έχουν κατ'ανάγκη σχέση αίτιου και αιτιατού.^[1,11-13] Κατά μία άποψη, κάποια πολύ πρώιμη διαταραχή στην ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη του ατόμου, που εμπίπτει στη φάση του ναρκισσισμού, κατά την οποία δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί η διάκριση του Εγώ από το περιβάλλον,^[14] μπορεί να οδηγήσει αφενός σε μειωμένη αυτοεκτίμηση και αφετέρου σε αυξημένες ανάγκες συναισθηματικής κάλυψης. Απόρροια αυτής της πρώιμης διαταραχής, που ο Olievenstein (1982)^[1] έχει αποκαλέσει «στάδιο του σπασμένου καθρέφτη», είναι μία γενικότερη αδυναμία του ατόμου να αντεπεξέλθει στις απαιτήσεις μιας ανταγωνιστικής και καταπιεστικής ενήλικης ζωής. Η επιδίωξη άμεσης ικανοποίησης των ενστίκτων καθιστά αδύνατο κάθε αυτοέλεγχο και κάθε μακροχρόνιο σχεδιασμό, που θα επέτρεπε τη μετάθεση της ικανοποίησης των προσωπικών επιδιώξεων στο απώτερο μέλλον.^[12] Αυτό ίσως εξηγεί και την υιοθέτηση

της χρήσης ουσιών, ως μίας βραχυπρόθεσμης, ορατής και σαφώς καθορισμένης ευχάριστης ανταμοιβής, δυσανάλογα μεγάλης σε σύγκριση με τον ελάχιστο κόπο που προαπαιτεί. Η άποψη αυτή μπορεί να μην είναι απολύτως ικανοποιητική, γεγονός όμως παραμένει ότι η «φαρμακευτική φυγή» εξασφαλίζει στο άτομο μια προσωρινή παραμονή στον ασφαλή και ήρεμο κόσμο του ονείρου και της φαντασίας.

Παράλληλα, η χρήση ναρκωτικών επιτρέπει στον νεαρό χρήστη την ένταξη σε μια κοινωνική ομάδα και την απόκτηση μιας ταυτότητας, έστω και αρνητικής («τοξικομανής»). Ζει για το φάρμακο και βιώνει τη ζωή μέσα από το φάρμακο, που είναι η έσχατη και απόλυτη ηδονή και παρηγοριά του. Τέλος, υποβαλλόμενος με τις ενέσεις σε μια επικίνδυνη πρακτική, η οποία είναι εξ ορισμού καταδικαστέα από τον «καθώς πρέπει κόσμο», προσδίδει στη ζωή του έναν προκλητικό χαρακτήρα, και ικανοποιεί έτσι την ενδόμυχη ανάγκη του για επιθετική και αντικοινωνική συμπεριφορά.^[11] Πράγματι, η προθυμία για πειραματισμό και χρήση παράνομων ή επικίνδυνων ουσιών υποδηλώνει κάποια συγκεκριμένη στάση ενός ατόμου απέναντι στον εαυτό του, στο μέλλον του και στην κοινωνία γενικότερα. Οι περισσότερες μελέτες δείχνουν ότι οι ηρωινομανείς παρουσιάζουν σοβαρές δυσχέρειες στη φάση της πρωτογενούς και δευτερογενούς κοινωνικοποίησης, που εκδηλώνονται μέσα στην οικογένεια και τη σχολική κοινότητα, αντίστοιχα^[11,13,15]

Μέσα στην οικογένεια, αναφέρονται συχνά σοβαρές διαταραχές στη σχέση με τον πατέρα, ο οποίος ίσως αδυνατεί να προβάλει ένα ικανοποιητικό «ανδρικό πρότυπο», ενώ μοιραία επωμίζεται τον συμβολικό ρόλο του εκπροσώπου της εξουσίας. Η σύγκρουση με τον πατέρα, μέσα σε μια φορτισμένη συναισθηματική σχέση, μπορεί να θεμελιώσει μια γενικότερη αντιεξουσιαστική στάση ζωής, με κύρια γνωρίσματα την αμφισβήτηση και την επιθετικότητα. Ο Olievenstein^[1] έχει παρατηρήσει ότι οι σχέσεις ανάμεσα στον νέο χρήστη και τους γονείς του είναι εξαιρετικά διαταραγμένες, με κυρίαρχο στοιχείο τη απουσία ουσιαστικής σχέσης με τον πατέρα, ενώ οι σχέσεις με τη μητέρα είναι φαινομενικά καλύτερες. Εκτός από τις κακές σχέσεις με τον πατέρα, σημασία φαίνεται να έχει επίσης η έλλειψη ενασχόλησης και ελέγχου των γονέων για τις δραστηριότητες του νέου.^[16,17] Σε εκτεταμένες επιδημιολογικές μελέτες μαθητών και φοιτητών στην Ελλάδα^[10,18-21], είχαμε την ευκαιρία να διαπιστώσουμε ότι οι μαθητές που αναφέρουν κάποια εμπειρία με ναρκωτικά παρουσιάζουν και τα δύο αυτά στοιχεία, με πολύ μεγάλη συχνότητα σε σχέση με το υπόλοιπο μαθητικό δείγμα. Αφενός βιώνουν τις σχέσεις με τον πατέρα τους ως «κακές ή ανύπαρκτες» και αφετέρου παρουσιάζουν σοβαρά προβλήματα προόδου στο σχολείο. Επομένως, τα άτομα αυτά εμφανίζουν ίσως κάποια δυσχέρεια στην αποδοχή των φορέων της εξουσίας, είτε πρόκειται για φυσικά πρόσωπα (πατέρας), είτε για θεσμούς (σχολείο). Ένα ακόμη σημαντικό στοιχείο, που προέκυψε από τη μελέτη μας στον μαθητικό πληθυσμό, είναι ότι η ομάδα εκείνη των μαθητών που παραδέχεται ότι είχε ή εξακολουθεί να έχει κάποια εμπειρία - έστω και ως απλή δοκιμή - με παράνομες ψυχοτρόπες ουσίες παρουσιάζει τον υψηλότερο δείκτη γνώσεων γύρω από τις φαρμακολογικές και τοξικές ιδιότητες αυτών των ουσιών^[10,19,20]. Επίσης, τη συμπεριφορά του χρήστη φαίνεται ότι χαρακτηρίζει το κατ' αρχήν ενδιαφέρον του για όλες εκείνες τις φαρμακευτικές ουσίες που του επιτρέπουν να παρέμβει στις ψυχικές του λειτουργίες. Οι μη χρήστες ναρκωτικών μαθητές του Λυκείου παραδέχονται ότι «είναι εύκολο να βρουν τα φάρμακα, αλλά δεν τους ενδιαφέρει να πάρουν». Επιβεβαιώνεται έτσι η ψυχοκοινωνική άποψη των Chein και Rosenfeld^[11] ότι ο έφηβος που καταφεύγει στα ναρκωτικά γνωρίζει πολύ καλά τους δυνητικούς κινδύνους της πρακτικής του, τους οποίους όμως περιφρονεί. Η τελική του επιλογή θα προέλθει από δύο αλληλεπικαλυπτόμενα κίνητρα, και συγκεκριμένα από την αντιεξουσιαστική του στάση και από την παρόρμησή του για αυτοεπιβεβαίωση. Η σύριγγα που στρέφει στον εαυτό του, έχει ως ουσιαστικό στόχο την κοινωνία, επειδή αποτελεί το συμβολικό του όπλο εναντίον κάθε συμβατικής και λογικής συμπεριφοράς.

Παράλληλα, η περιπόθητη στιγμή της ένεσης του φαρμάκου κορυφώνεται μέσα στην ικανοποίηση ότι αυτός και μόνον «τολμά» να φθάσει στο έσχατο σημείο των αισθήσεων. Η τόλμη του αυτή, με την πάροδο της χρήσης, την εξοικείωση με τον κίνδυνο, τη συνεχή αναζήτηση της «ανατριχίλας» που παρέχει μόνον η ενδοφλέβια λήψη, καθώς και η αδήριτη ανάγκη για συνεχή αύξηση των δόσεων από την βαθμιαία εγκατάσταση ανοχής, θα οδηγήσουν κάποια στιγμή τον νεαρό χρήστη στο όριο της ζωής, μετατρέποντάς τον σε αυτόχειρα. Έτσι, εξασφαλίζει μια ηρωική έξοδο από τη «μη ζωή» του, με τον πιο ταιριαστό τρόπο: έναν αμφιλεγόμενο θάνατο. Όσα ήδη αναφέρθηκαν για τα ενέσιμα ναρκωτικά (ηρωίνη, κοκαΐνη) υποδηλώνουν την πλέον ακραία και δραματική πλευρά μιας ασταθούς ισορροπίας ανάμεσα στη ζωή και τον θάνατο, που διαρκεί λίγα μόνο λεπτά και κορυφώνεται με το τρύπημα της βελόνας. Η

επιλογή άλλων φαρμάκων και άλλων τρόπων λήψης, λιγότερο «θεαματικών» (υπνωτικά), προσφέρει ίσως μικρότερη συγκινησιακή ένταση, αλλά δεν μεταβάλλει ουσιαστικά την ποιότητα του εγχειρήματος, το οποίο μπορεί υπό ορισμένες συνθήκες να καταλήξει πάλι στο μοιραίο.

Οι νεανικοί θάνατοι στη Μυθολογία

Η συνάφεια του ύπνου με τον θάνατο παρατηρείται σε όλους σχεδόν τους λαούς, και πρέπει να αποδοθεί στη δικαιολογημένη απορία του ανθρώπου μπροστά σε ένα βιολογικό φαινόμενο που μόνον ως «προσωρινός θάνατος» θα μπορούσε να χαρακτηριστεί. Η προσέγγιση αυτή εξασφαλίζει άλλωστε, με αμφίδρομο τρόπο, μια παρηγοριά στο δέος των θνητών για τις μετά θάνατο συνθήκες, με τη συνεκδοχή ότι ο θάνατος μπορεί να είναι απλώς ένας «μακρύς ύπνος», από τον οποίο κάποια μέρα θα ξυπνήσει ο νεκρός. Σπέρματα αυτής της αντίληψης υπάρχουν ήδη στον ελληνικό πολιτισμό, αλλά η διάδοσή της οφείλεται κυρίως στη χριστιανική θρησκεία.

Στην ελληνική μυθολογία, ο Πλούτωνας και η Περσεφόνη περιστοιχίζονταν στον κάτω κόσμο από σκοτεινές δυνάμεις, τέκνα της Νύχτας και του Ερέβους, μεταξύ των οποίων τα φτερωτά αδέρφια Ύπνος και Θάνατος (γνωστοί από τον κρατήρα του Ευφρονίου, όπου απεικονίζονται να μεταφέρουν τον νεκρό Σαρπηδόνα).^[22] Στην Οδύσσεια (ν.79), παρομοιάζεται με θάνατο ο ύπνος του Οδυσσέα πάνω στο καράβι του («και εβάραινε τα βλέφαρά του ένας ύπνος ήσυχος και γλυκός ολόιδιος με τον θάνατο»).

Σε αντίθεση με τον θάνατο, ο ύπνος αποτελεί μια βιολογική λειτουργία, ευεργετική για τη σωματική κόπωση και καταπραϊντική για την ψυχική φόρτιση. Βασικό στοιχείο της υποκειμενικής εμπειρίας του λυτρωτικού ύπνου και των ονείρων είναι η προσωρινή έστω ανακούφιση «δια της απουσίας».

Παραδόξως, ακόμη και όταν δεν υπάρχουν προφανείς λόγοι λύτρωσης, όπως ασθένεια ή όνειδος, η απουσία (ύπνος ή θάνατος) μπορεί να αποτελεί για τους Έλληνες «θείο δώρο». Αυτό προκύπτει από δύο μύθους, με μεγάλες μεταξύ τους ομοιότητες, που αναφέρονται στην «εγκοίμηση» (ύπνος μέσα σε κάποιο ιερό χώρο) και τον θάνατο νέων ανδρών, ως ανταμοιβή της αρετής τους [Σχόλιο I].

Όπως ήδη αναφέρθηκε, ο ύπνος παρείχε ανέκαθεν στον άνθρωπο τη δυνατότητα της απόσυρσης από τις καθημερινές έγνοιες. Η αναζήτηση του ύπνου είναι κάτι το αναμενόμενο, ιδιαίτερα όταν συντρέχουν ορισμένες ευνοϊκές προς τούτο φυσικές προϋποθέσεις (π.χ. κόπωση), ή όταν απλώς προσφέρονται κάποια τεχνητά υπναγωγά μέσα (π.χ. κρασί). Στο πλαίσιο αυτό, γίνεται ίσως περισσότερο κατανοητό το φαινόμενο της «φαρμακευτικής φυγής», ως απουσία προσωρινή (ύπνος) ή μόνιμη (θάνατος). Η χρήση ναρκωτικών φαρμάκων δημιουργεί αφενός τις συνθήκες της απουσίας, και αφετέρου τις προϋποθέσεις για τη μετάπτωση της από προσωρινή σε μόνιμη, με τρόπο ανώδυνο και ανεπαίσθητο μέσα στον ονειρικό χώρο της ίδιας της απουσίας.

Νάρκισσος. Ο μύθος του Νάρκισσου δίνει μία άλλη εικόνα στην έννοια της απόσυρσης και του νεανικού θανάτου. Στην περίπτωση αυτή, η μοιραία κατάληξη του ήρωα είναι αποτέλεσμα της εξαιρετικής ομορφιάς του, η οποία τον κάνει αλαζόνα και επισύρει την οργή της Αφροδίτης. Ο Νάρκισσος δεν θανατώνεται από τους θεούς αλλά «μετέχει» ο ίδιος στα γεγονότα. Είχε την ατυχία να παγιδευτεί, όταν αντικρίζει το είδωλό του στην ήρεμη επιφάνεια του νερού. Ακόμη και αν δεχθούμε ότι πράγματι η ομορφιά του ήταν πολύ σπάνια, η αντίδρασή του στη θέα του ειδώλου του είναι αποτέλεσμα της προσωπικότητάς του. Κάποιος άλλος στη θέση του θα μπορούσε να ενδιαφερθεί πολύ λίγο, ή και καθόλου, για το είδωλο που αντίκρισε. Στην ιστορία αυτή, όχι μόνον δεν υπάρχουν «ηρωικά στοιχεία», αλλά η παθητική στάση του Νάρκισσου και η αδυναμία του να απεμπλακεί από το αντικείμενο του πόθου του - που είναι και η αιτία της αλαζονείας του - προκαλούν μάλλον αισθήματα οίκτου. Η επιλογή αυτού του μυθικού ήρωα για την συμβολική περιγραφή κάθε αλαζονικής και εγωκεντρικής ενασχόλησης είναι απόλυτα επιτυχημένη. Ειδικά για τη χρήση ναρκωτικών, τα ναρκισσιστικά στοιχεία του «υποκειμένου» προσλαμβάνουν εντελώς ξεχωριστή σημασία, επειδή πράγματι η προκλητή με φάρμακα απουσία είναι πάντοτε μια εγωκεντρική υπόθεση. Ο μύθος του Νάρκισσου έχει μία καθολικότητα προκειμένου για τη χρήση φαρμακευτικών ουσιών, η οποία κατατείνει πάντοτε στην αποκομιδή προσωπικής και μόνον ηδονής. Πέρα από τον κλασικό γενικότερο συμβολισμό που παρέχει ο Νάρκισσος στην τυπολογία της συμπεριφοράς του εξαρτώμενου ατόμου, οι δύο εκδοχές για το τέλος του σηματοδοτούν, κατά αξιοθαύμαστη σύμπτωση, ειδικότερα τους θανάτους από ηρωίνη. Ο Νάρκισσος

πεθαίνει από ερωτικό μαρασμό, επειδή δεν τρώει και δεν πίνει ή, κατά τη δεύτερη παραλλαγή του μύθου, πνίγεται στην προσπάθειά του να αγκαλιάσει το αντικείμενο του πόθου του.^[22] Ο μαρασμός αποτελεί συχνή κατάληξη για τους χρόνιους χρήστες ηρωίνης και αποδίδεται στην εξουδετέρωση του αισθήματος της πείνας, όπως και όλων των άλλων ζωτικών ενστίκτων. Η καχεξία αυτών των ατόμων επιδεινώνεται και από τις ανθυγιεινές συνθήκες διαβίωσης, ιδιαίτερα όταν η λήψη του φαρμάκου γίνεται ενδοφλεβίως. Η εξασθένηση του οργανισμού - «μαρασμός του Νάρκισσου» - θα οδηγήσει σταδιακά στο μοιραίο, εκτός εάν στο μεταξύ συμβεί κάποιο ατύχημα (υπερβολική δόση) - «πνιγμός του Νάρκισσου». Όποια κι εάν είναι η έκβαση, ο μύθος παρουσιάζει τον νομοτελειακό σχεδόν θάνατο ενός νέου, με την έννοια ότι η καταθλιπτική του συμπεριφορά έχει προδιαγράψει ήδη από μακρού την κατάληξή του.

Ίκαρος. Από όλους τους μυθικούς ήρωες, ο Ίκαρος ασκεί αναμφίβολα μια ξεχωριστή γοητεία, όπως αποδεικνύεται και από τη συχνή εμφάνισή του στη θεματολογία πολλών και διάσημων εικαστικών καλλιτεχνών. Η πτώση του στη θάλασσα έχει ταυτιστεί με τη νεανική αθωότητα και απερισκεψία. Στην αφήγηση του μύθου αυτού, έχουν διατηρηθεί και έχουν τονιστεί ιδιαίτερα κάποια στοιχεία ηθικολογίας και πατερναλισμού. Ο Δαίδαλος κατασκεύασε φτερά, από πούπουλα και κερί, προκειμένου να δραπετεύσει με το γιό του από τον λαβύρινθο όπου τους είχε φυλακίσει ο Μίνως.^[22,23] Κατά τη διάρκεια της πτήσης, ο Ίκαρος πέφτει και σκοτώνεται επειδή έλιωσαν τα φτερά του. Ο Απολλόδωρος και ο Οβίδιος αναφέρουν ότι πριν από το ταξίδι, ο Δαίδαλος είχε πει στον Ίκαρο να ακολουθήσει μία πορεία μεταξύ ουρανού και θάλασσας, έτσι ώστε να αποφύγει τον καυτό ήλιο και τα αφρισμένα κύματα [Σχόλιο II]. Οι οδηγίες του Δαιδάλου, καταγράφουν σαφώς τα ακραία φυσικά όρια μέσα στα οποία μπορούσε να κινηθεί η παράτολμη πτήση δύο θνητών. Πέρα από τα όρια αυτά, η ανθρώπινη «ύβρις» θα επέσυρε, την θεϊκή «νέμεσι». Εκτός όμως από αυτό το αδιαμφισβήτητο ηθικολογικό στοιχείο, ορισμένες αφηγήσεις του μύθου εμπεριέχουν τον υπαινιγμό ότι ο Ίκαρος σκοτώθηκε επειδή δεν υπάκουσε τον πατέρα του. Ωστόσο, περισσότερο πιθανή φαίνεται η άποψη ότι πατέρας και γιός συνυπάρχουν υποχρεωτικά στο μύθο, στη λογική της δομικής αντιπαράθεσης. Από τη μια μεριά η ευφυΐα, η φρόνηση και η επιδεξιότητα του ώριμου άνδρα, και από την άλλη η απειρία, η απερισκεψία, η αδεξιότητα και η παρορμητικότητα του νέου. Ο Ίκαρος δεν είναι απληροφόρητος, ούτε ανυποψίαστος, για τους κινδύνους της πτήσης, αλλά για κάποιο λόγο αδυνατεί να τερματίσει σώος το τολμηρό αυτό εγχείρημα. Αδιαφορεί για οτιδήποτε σχετίζεται με την κοινή λογική, σύμφωνα με την οποία η πτήση έπρεπε να κρατηθεί υποχρεωτικά μεταξύ ουρανού και πελάγους. Δεν υπάρχουν προσιτές γραπτές πηγές για τις σχέσεις του Ικάρου με τον πατέρα του, αλλά είναι εύκολο να τις μαντέψει κανείς. Μέσα στην αχλύ της πρώιμης ιστορίας, ο Δαίδαλος ενσαρκώνει τον πολυτάλαντο μάστορα και εφευρέτη, που είναι παντού περιζήτητος. Διαθέτει «τέχνη» (επιδεξιότητα) και «μήτιν» (σοφία), με αποτέλεσμα να τον καλούν στις βασιλικές αυλές όλου του τότε γνωστού κόσμου. Επομένως, εκπροσωπεί την «εξουσία» στα μάτια του έφηβου Ίκαρου, ανεξάρτητα με το εάν είναι πραγματικά αυταρχικός απέναντι του.

Σε αντίθεση με τον Νάρκισσο, ο οποίος καθλώνεται στην άκρη του νερού, ο Ίκαρος ξεφεύγει ενεργητικά από τα ανθρώπινα όρια, αφήνοντας τους πιθανούς κινδύνους. Στη θανάσιμη διαδρομή του, παρασύρεται από την πρωτόγνωρη εμπειρία της πτήσης, από την γαλάζια απεραντοσύνη του τοπίου και από την εκτυφλωτική ζεστασιά του ήλιου. Γνωρίζει την ασφαλέστερη ρότα, την οποία υπαγορεύει η κοινή λογική, και την οποία άλλωστε του δείχνει με το παράδειγμά του ο Δαίδαλος που πετάει μαζί του, αλλά θέλει να δει το έσχατο σημείο του ουρανού. Μπορούμε να φανταστούμε ότι οϊκτίζει τον πατέρα του, ο οποίος δεν τολμά να τον ακολουθήσει. Ξεφεύγει έτσι διπλά από τα όρια της γήινης υπόστασής του. Αρχικά, πετώντας μαζί με τον Δαίδαλο, και κατόπιν πετώντας μόνος του έξω από τη λογική και προγραμματισμένη χάραξη της πορείας. Παρ' όλα αυτά, το τέλος του δεν υπακούει σε κάποια νομοτέλεια, όπως συμβαίνει στην περίπτωση του Νάρκισσου. Με λίγη τύχη, ο Ίκαρος θα μπορούσε να φθάσει στον προορισμό του, μαζί με τον Δαίδαλο, έχοντας κερδίσει την εμπειρία του «ξεστρατίσματος». Ανακεφαλαιώνοντας τα χαρακτηριστικά του Ίκαρου, βλέπουμε ότι κινείται στην σκιά του διάσημου και σοφού πατέρα του, με τον οποίο δεν φαίνεται να έχει ιδιαίτερα καλές σχέσεις. Ως άπειρος νέος, αποτελεί «αντίστιξη» στη σοφία και στην επιδεξιότητα του Δαιδάλου. Ο θάνατός του αποδίδεται συνήθως στην νεανική του απρονοησία, η οποία τον απομάκρυνε από τις επιταγές της κοινής λογικής. Ωστόσο, ο Ίκαρος γνωρίζει πολύ καλά τους κινδύνους του εγχειρήματος. Απλώς, θέλει να βιώσει την εμπειρία του πετάγματος μέχρι τις εσχατιές του ουρανού. Κατά βάθος πιστεύει ότι θα τα καταφέρει - ίσως μάλιστα

ελπίζει ότι έτσι θα ταπεινώσει και τον άτολμο πατέρα του - αλλά τον προδίδει η ευτέλεια των φτερών του. Όπως ήδη αναφέρθηκε, σε μια σχετική εκτεταμένη μελέτη Ελλήνων μαθητών του Λυκείου διαπιστώσαμε μερικές αξιοσημείωτες ομοιότητες με τον πανάρχαιο έφηβο του μύθου.^[20,21] Συγκεκριμένα, εκείνοι που κάνουν περιστασιακή ή συστηματική χρήση ψυχοτρόπων ουσιών: α) αναφέρουν «κακές ή ανύπαρκτες σχέσεις» με τον πατέρα τους, και β) εμφανίζουν το υψηλότερο ποσοστό γνώσεων γύρω από τις ιδιότητες και την επικινδυνότητα αυτών των ουσιών. Επίσης, οι περισσότεροι νέοι δεν αναγνωρίζουν ότι οι πιθανοί κίνδυνοι για την υγεία τους, ή ο φόβος των νομικών κυρώσεων, θα μπορούσαν να τους αποτρέψουν από τυχόν χρήση ναρκωτικών^[20,21]. Ενώ η «συμπεριφορά του Νάρκισσου» παραπέμπει στην παθητική φαρμακευτική εξάρτηση, η «συμπεριφορά του Ίκαρου» θυμίζει κυρίως τη ριψοκίνδυνη πλευρά της χρήσης ναρκωτικών ουσιών. Ο Ίκαρος θα αναζητήσει την οποιαδήποτε ηδονική εμπειρία, αδιαφορώντας για τις συνέπειες. Στη σύγχρονη εκδοχή του, θα καταλήξει να κάνει χρήση ηρωίνης ή κοκαΐνης, δοκιμάζοντας κάθε φορά ακόμη μεγαλύτερη δόση, αγγίζοντας τη μέγιστη ηδονή στα ακραία σημεία της αντοχής του οργανισμού του. Θα μπορούσε επίσης να δοκιμάζει τα όρια του κυβισμού της μοτοσυκλέτας του, βιώνοντας την οδήγησή της μέσα στη μέθη της ιλιγγιώδους ταχύτητας. Μπορεί να βγει από την πορεία του και να σκοτωθεί, όμως ο Ίκαρος δεν θα περιμένει ποτέ τον θάνατο ζαρωμένος σε μία γωνία όπως ο Νάρκισσος.

Ο Δαίδαλος, εκφράζοντας τη φρόνηση του ενήλικα, είναι απρόθυμος να παρακολουθήσει τους πειραματισμούς του γιου του στην αναζήτηση της ύψιστης ευχαρίστησης. Στο νοητικό παιχνίδι που επιχειρούμε εδώ, ο Δαίδαλος εκπροσωπεί τον ηλικιωμένο και έμπειρο χρήστη ναρκωτικών.

ΣΧΟΛΙΑ

I. **Ο ύπνος** μέσα στον ιερό χώρο ενός ναού («εγκοίμηση») απαντά στην αρχαία Ελλάδα με μεγάλη συχνότητα, ως μέσο θεραπείας ή θείας επικοινωνίας. Σε δύο σχεδόν πανομοιότυπους μύθους, όμως, η εγκοίμηση έχει την έννοια του θανάτου και αναφέρεται ως το μέγιστο δώρο των θεών σε ένα θνητό. Περιέργως, και στις δύο περιπτώσεις οι ευεργετούμενοι είναι νέοι και υγιείς άνδρες: α. Οι αδελφοί Τροφώνιος και Αγαμήδης (γιοι του βασιλιά του Ορχομενού Εργίνου) ήταν οι αρχιτέκτονες του ναού του Απόλλωνα στους Δελφούς. Όταν ζήτησαν την αμοιβή τους, ο θεός τους διαβεβαίωσε ότι θα λάβουν την μεγαλύτερη δυνατή αμοιβή που μπορεί να έχει ένας θνητός. Κατόπιν, τους πρόσταξε να κοιμηθούν μέσα στο ιερό του ναού, και τους έδειξε την έννοια του με το δώρο του αιώνιου ύπνου. β. Οι αθλητές αδελφοί Κλέοβις και Βίτων (γιοι της Κυδίππης, ιέρειας της Ήρας στο ναό της στο Άργος) έσυραν οι ίδιοι την βοϊδήλατη άμαξα της μητέρας τους, επειδή τα υποζύγια της αργούσαν και θα έφθανε καθυστερημένη στο ναό. Η Κυδίππη ζήτησε τότε από τη θεά να δώσει στους γιούς της ό,τι καλύτερο μπορούσε να έχει ο άνθρωπος. Το δώρο της Ήρας ήταν η παντοτινή εγκοίμηση μέσα στο ναό της. Το περιστατικό αυτό αναφέρει ο Ηρόδοτος, κατά τη συνομιλία του Σόλωνα και του Κροΐσου (1,31) σχετικά με τους ευτυχέστερους ανθρώπους του κόσμου.

II. Ο Απολλόδωρος γράφει (Επ. I, 13): «**Ίκαρος** δε αμελήσας των του πατρός εντολών ψυχαγωγούμενος αεί μετέωρος εφέρετο». Η λέξη «εντολών» (αντί π.χ. «συμβουλών») προσδίδει κάποια αυταρχικότητα στον Δαίδαλο, που όμως δεν εμποδίζει τον Ίκαρο να απολαύσει το πέταγμα του, ανεβαίνοντας συνεχώς ψηλότερα. Ο Διόδωρος (78) παραλείπει από την περιγραφή του κάθε ίχνος πατρικής επιβολής και τονίζει ιδιαίτερα την νεανική απεισκευσία: «Τον μεν Ίκαρον δια την νεότητα μετέωρον την πτήσιν ποιούμενος πεσίν εις το πέλαγος, τακέντος δια τον ήλιον τού συνέχοντος τας πτέρυγας κηρού».

Βιβλιογραφία

1. Olievenstein C. (1982). «Η ζωή του τοξικομανή», (ελλ. μετάφραση Ε. Μορφίνη) εκδ. Παλλάδα, Αθήνα.
2. Blos P. (1963). The concept of acting out in relation to the adolescent process. J Amer. Acad. Child. Psychiat. 2, 118-175.

3. Γιωσαφάτ Μ. (1982). Καμικάζι - Σεξουαλικότητα και επιθετικότητα πάνω σε δύο τροχούς. Συμπόσιο «Ο έφηβος και η οικογένεια» (επιμέλεια έκδοσης Α. Δοξιάδη - Τριπ και Ε. Ζαχαρακοπούλου), Εκδόσεις «Εστία», Ι.Δ. Κολλάρος, Αθήνα.
4. Τσιάντης Ι. (1982). Κατάθλιψη και απόπειρες αυτοκτονίας στην εφηβεία. Συμπόσιο «Ο έφηβος και η οικογένεια» (επιμέλεια έκδοσης Α. Δοξιάδη-Τριπ και Ε. Ζαχαρακοπούλου), Εκδόσεις «Εστία», Ι.Δ. Κολλάρος, Αθήνα.
5. Kluckhohn C. (1942). «Myths and Rituals: A General Theory». Harv. Theol. Rev 35, 45- 56.
6. Jung C.G. (1964). «Ο Άνθρωπος και τα Σύμβολά του» (ελλην. μετάφραση Α. Χατζηθεοδώρου), Εκδόσεις Αρσενίδη, Αθήνα.
7. ΕΚΠΙΝΤ, Ευρωπαϊκό Κέντρο Παρακολούθησης Ναρκωτικών και Τοξικομανίας Ετήσια έκθεση (2011). «Η κατάσταση του προβλήματος των ναρκωτικών στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τη Νορβηγία», Λισσαβόνα, (<http://annualreport.emcdda.eu.int>).
8. Μαρσέλος Μ. (1997). «Εξαρτησιογόνες Ουσίες - Φαρμακολογία, Τοξικολογία, Ιστορία, Κοινωνιολογία, Νομοθεσία», Εκδόσεις Τυπωθήτω, Ιατρική Σειρά Νο 1, Gutenberg, Αθήνα 1997.
9. Μαρσέλος Μ., Καραγιαννίδου Α. (2005). «Cannabis Sativa, Μύθοι, Ιστορία και Παρόν, για ένα φυτό με φίλους και εχθρούς», Εκδόσεις Τυπωθήτω, Gutenberg, Αθήνα.
10. Marselos M., Boutsouris K., Liapi H., Malamas M., Kateri M., Papaioannou T. Epidemiological aspects on the use of cannabis among university students in Greece, European Addiction Research, 3, 184-191, 1997.
11. Chein I., Rosenfeld E. (1957). Juvenile Narcotics Use. In: «A Symposium on Narcotics, Law and Contemporary Problems», (Duke University School of Law), 22, 52-68.
12. Σακελλαρόπουλος Π. (1962). Ναρκωτικά στα παιδιά - Συζήτηση στρογγυλού τραπέζιού. Ιατρική 38, 163-176.
13. Sternschuss S., Angel P. (1986). Ο τοξικομανής και η οικογένειά του (απόδοση στα ελληνικά Ν. Δέγλερης), Τετράδια Ψυχιατρικής τεύχος 12, 59-65.
14. Freud S. (1923). «Το Εγώ και το Εκείνο». Εκδ. Γκοβόστης, Αθήνα.
15. Olievenstein C. (1987). Θέση και αντικείμενο των μεταβατικών θεραπειών στη θεραπευτική αντιμετώπιση των σκληρών τοξικομανών. Τετράδια Ψυχιατρικής, τεύχος 17, 64-67.
16. Glynn T.J. (1984). Adolescent drug use and the family environment: A Review, J. Drug Issues 271-295.
17. Murray D.M., Perry C.L. (1985). The prevention of adolescent drug abuse: Implications of etiological. Developmental, behavioral and environmental models, In: «Etiology of drug abuse: Implications for prevention», Eds. Jones and Battjes, Nat. Onst. on Drug Abuse, NIDA Res. Monogr. 56, 1985.
18. Μαρσέλος Μ., Φραγκίδης Χ. (1985) Τα Ναρκωτικά στα σχολεία. Ερωτηματολόγιο επιδημιολογικής έρευνας. Επιθεώρηση Κοινωνικών Επιστημών 58, 145-166.
19. Υφαντής Θ., Κούτρας Β., Καφετζόπουλος Ε., Μαρσέλος Μ. Η αξιοπιστία και η εγκυρότητα των μετρήσεων του Ερωτηματολογίου Επιδημιολογικής Έρευνας για τις γνώσεις, τη στάση και τη χρήση ψυχοτρόπων ουσιών από μαθητές Μέσης Εκπαίδευσης, Εγκέφαλος, 27, 178-191, 1990.
20. Μαρσέλος Μ., Κούτρας Β., Υφαντής Θ., Καφετζόπουλος Ε., Φραγκίδης Χ., Μάλαμας Μ. (1988). Χρήση και κατάχρηση ψυχοτρόπων ουσιών από μαθητές της μέσης εκπαίδευσης, Επιθεώρηση Κοινωνικών Επιστημών 71, 102-124.
21. Κούτρας Β., Υφαντής Θ., Καφετζόπουλος Ε., Μαρσέλος Μ. Χρήση ναρκωτικών από μαθητές της Μέσης Εκπαίδευσης, Ιατρική, 61, 398-403, 1992.
22. Κουν Ν.Α. (1977). «Μύθοι και θρύλοι της αρχαίας Ελλάδας». Εκδόσεις Λειψία, Αθήνα.
23. Frontisi-Ducroux F. (1975). «Dedale: Mythologie de l'artisan en Grèce ancienne». Librairie F. Maspero, CNRS, Paris.